

*Andrzej Kukulski**

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA „KATOLICKIE ZASADY RELACJI PAŃSTWO-KOŚCIOŁ A PRAWO POLSKIE”

WARSZAWA, 20 MAJA 2015 ROKU

Dnia 20 maja 2015 r. w auli Jana Pawła II Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Katolickie zasady relacji państwo-Kościół a prawo polskie”, której organizatorami byli: UKSW w Warszawie, Wydział Prawa Kanonicznego UKSW i Stowarzyszenie Kanonistów Polskich. Konferencja zorganizowana została pod patronatem Jego Magnificencji Rektora UKSW, ks. prof. dr hab. Stanisława Dziekońskiego.

Otwarcia konferencji dokonał prof. S. Dziekoński, który przywitał przybyłych gości. Wyraził zadowolenie, że może otworzyć konferencję z okazji 50-lecia zamknięcia obrad Soboru Watykańskiego II. Przybyłych gości powitali również ks. dr hab. Henryk Stawniak, prof. UKSW, Dziekan WPK oraz ks. prof. dr hab. Józef Krukowski, Prezes SKP.

Konferencja składa się z czterech sesji. W 20-minutowych referatach wyniki swoich badań zaprezentowało 12 prelegentów z sześciu ośrodków naukowych w Polsce. Po każdej sesji miała miejsce żywa dyskusja, a w jej trakcie głos zabrali: ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski (UKSW), ks. dr hab. Józef Wroceński, prof. UKSW, ks. prof. dr hab. Ryszard Szytychmiler (UWM w Olsztynie), ks. prof. J. Krukowski (KUL/UKSW), prof. Zbigniew Cieślak (UKSW), prof. Stanisław Stadniczeńko (UO), prof. Tadeusz Zieliński (ChAT), dr Krzysztof Jabłoński (Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich), ks. dr Józef Sądej (diecezja Sandomierska), ks. dr Bolesław Orłowski (Wrocławski Metropolitalny Sąd

* Mgr lic. ANDRZEJ KUKULSKI – doktorant Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
Information about Author: ANDRZEJ KUKULSKI, Ph.D. student at John Paul II Catholic University of Lublin

Duchowny), ks. mgr lic. Henryk Kleps (Sąd Metropolitalny Warszawski) mgr lic. Andrzej Kukulski (KUL). W ramach przerw między poszczególnymi sesjami organizatorzy zapewnili kawę i poczęstunek, a po drugiej sesji, obiad.

Podczas pierwszej sesji, której przewodniczył Jego Eksceleńcja bp dr Krzysztof Nitkiewicz, Biskup Sandomierski, wygłoszone zostały dwa referaty. Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Bogdan Szlachta (UJ). Prelegent zaprezentował wyniki badań na temat „Państwo i Kościół w świecie współczesnym. Perspektywa politologiczna”. W swoim wystąpieniu wskazał, że w dziejach relacji między państwem i Kościołem można wyróżnić trzy epoki: przedkonstantyńską, konstantyńską oraz pokonstantyńską. W swoim referacie B. Szlachta odnosił się do poszczególnych epok charakteryzując je oraz wskazywał na odpowiednie teksty natury filozoficznej. W konsekwencji stwierdził, że Kościół współcześnie łączy się w budowaniu sprawiedliwego ładu ze społeczeństwem bardziej niż z państwem. Po zaakceptowaniu tezy o koniecznej autonomii sfer życia społeczno-politycznego i autonomii porządku doczesnego, wprowadza kolejną kategorię bliską klasycznemu myśleniu liberalnemu charakterystycznemu dla okresu, gdy związek tronu i ołtarza był mocny. Tę kategorię stanowi autonomia społeczeństwa obywatelskiego względem władzy politycznej, która istnieje, by gwarantować przestrzeganie praw człowieka.

Jako drugi głos zabrał Jego Eksceleńcja bp dr hab. Artur Miziński, Sekretarz Generalny Konferencji Episkopatu Polski (KUL). W referacie pt. „Problematyka relacji między państwem a Kościołem na Soborze Watykańskim II” odniósł się do systemów relacji państwo-Kościół w nauczaniu przedsoborowym, wskazał również na genezę relacji państwo-Kościół w nauczaniu Soboru Watykańskiego II oraz na zasady wypracowane przez Sobór: pluralizmu światopoglądowego i religijnego, wolności religijnej, autonomii i niezależności państwa i Kościoła, współpracy pomiędzy państwem i Kościołem. Prelegent stwierdził, że zasady relacji państwo-Kościół zawarte w dokumentach soborowych są wyrazem pragnienia współistnienia Kościoła ze wspólnotą polityczną. Wskazał, że członkowie Kościoła i wspólnoty politycznej to te same osoby, występujące zarówno jako jednostki, jak i też wspólnoty i instytucje, których są one członkami. Jak podkreślał bp Miziński, harmonijne współistnienie państwa i Kościoła będzie mogło realnie

istnieć pod warunkiem poszanowania fundamentalnych zasad. Reasumując stwierdził, że wypracowane przez *Vaticanum II* zasady tworzą całość dając nowy model relacji wspólnota polityczna-Kościół, dostosowany do warunków współczesnego świata.

Kolejnej sesji przewodniczył ks. prof. W. Góralski (UKSW). Referaty zaprezentowało trzech prelegentów. Jako pierwszy swoją prelekcję zatytułowaną „Zasady relacji państwo – Kościół w Konstytucji III Rzeczypospolitej” wygłosił prof. J. Krukowski (UKSW/KUL). W wystąpieniu wskazał na zasadę demokratycznego państwa prawnego, respektującego podstawowe wartości ludzkie i wartości chrześcijańskie, będące dziedzictwem duchowym Narodu. Podkreślił, że odwołanie do chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego przez ustrojodawcę polskiego nie jest zjawiskiem odosobnionym, ale charakterystycznym dla konstytucji państw Europy Środkowo-Wschodniej, uchwalonej na etapie przechodzenia od dyktatury komunistycznej do demokracji. Kolejno prelegent mówił o gwarancji wolności sumienia i religii wynikającej z Konstytucji RP z art. 53, mającej źródło w przyrodzonej godności ludzkiej. W dalszej części swojego wystąpienia ks. Krukowski wskazywał, że konieczna jest ochrona wolności religii w wymiarze wspólnotowym i instytucjonalnym. W celu zadośćuczynienia tym potrzebom ustrojodawca wpisał do art. 25 Konstytucji następujące zasady, o których szerzej mówił prelegent: równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych, bezstronności władz publicznych wobec przekonań religijnych z zapewnieniem swobody wyrażania ich w życiu publicznym, poszanowania autonomii i wzajemnej niezależności państwa i Kościoła oraz współdziałania między nimi, regulacji stosunków między państwem a Kościołem katolickim i innymi związkami wyznaniowymi w formie dwustronnych umów i ustaw.

Następnym prelegentem był prof. S. Stadniczeńko (UO), który wygłosił referat pt. „Wolność sumienia i jego znaczenie”. Profesor rozpoczął wystąpienie od przedstawienia pojęcia „sumienia”. Jego zdaniem jest to ważna kwestia, ponieważ wiele osób ma problemy ze zdefiniowaniem sumienia. Ludzie uważają, że sumienie ma z związek z poczuciem winy, które pojawia się, jeśli naruszamy wewnętrzny kod postępowania dodając, że poczucie winy to wyraz niezadowolenia przesłany przez sumienie. Jednakże sumienie należy pojmować jako rzeczywistość złożoną. Kolejnymi kwestiami poruszonymi przez prof. Stadni-

czeńko było unormowanie prawne sumienia oraz sumienie w kontekście zawodów medycznych. Zdaniem prelegenta, sumienie wciąż zachowuje wagę i powagę oraz znaczenie, jako często ostateczna instancja aksjologiczna i normatywna. Bezwzględna uczciwość, rzetelność w wykonywaniu zawodu, logika w myśleniu, umiejętność przewidywania skutków podejmowanych działań, to wyzwania stojące przed osobami odpowiedzialnymi za życie drugiego człowieka.

Ostatnim prelegentem w tej sesji był ks. dr hab. Krzysztof Warchałowski, prof. UKSW, który wygłosił prelekcję pt. „Poszanowanie i ochrona wolności sumienia i religii w kontekście ochrony prawa do życia”. Zdaniem K. Warchałowskiego wolność sumienia i religii jest jednym z podstawowych dóbr prawnych, a jego praktyczna realizacja stanowi poważny miernik stopnia demokratyzacji życia społecznego w państwie. Prelegent zaznaczył, że godność człowieka jest źródłem praw i wolności konstytucyjnych. Podkreślał również, że godność człowieka jest fundamentem równości wszystkich ludzi. Nie jest wartością relatywną, osoba nie posiada mniej czy więcej godności w stosunku do innych ludzi. Godność jest całkowita i nieutralna. Prelegent mówił również, że godność człowieka przysługuje wszystkim ludziom od poczęcia do śmierci.

Sesji III przewodniczył prof. Z. Cieślak, sędzia TK (UKSW). Sesja ta składała się z czterech wystąpień. Jako pierwsza swój referat wygłosiła prof. dr h. c. Hanna Suchocka (UAM). Prelekcja była zatytułowana „Konstytucyjne formy regulacji stosunków między państwem a Kościołem katolickim i innymi związkami wyznaniowymi”. Prelegentka stwierdziła, że wypracowany w polskiej Konstytucji model stosunków państwo-Kościół nie stracił na aktualności i można go uznać za optymalny. Jednak H. Suchocka dodała, że żaden, nawet najdoskonalszy model, nie chroni przed pewnymi pokusami omijania zawartych w prawie rozwiązań, czy też podejmowania prób ich nadinterpretacji na rzecz jednej czy drugiej strony. Zdaniem prelegentki trzeba wyraźnie wydzielić materie i w tym zakresie nie można dopatrzeć się w polskim modelu konstytucyjno-konkordatowym żadnych wyłączeń szczególnych. Konkludując H. Suchocka stwierdziła, że wszystkie problemy w relacjach państwo-Kościół, o których jest ostatnio mowa, nie mają przyczyn w modelu przyjętym przez polską Konstytucję i Konkordat.

Kolejny referat wygłosił ks. dr hab. Mirosław Sitarz, prof. KUL. Prelekcja nosiła tytuł „Zasada równouprawnienia Kościołów i innych związków wyznaniowych”. Prelegent na wstępie chciał ustalić, czy zasada równouprawnienia jest zasadą katolicką oraz czy prawo polskie przewiduje i określa tę zasadę. Prof. Sitarz odpowiedział pozytywnie na postawione pytania i w dalszej kolejności udowadniał, że istnieje i funkcjonuje wymieniona zasada w systemie prawa polskiego. W celu udowodnienia swojej tezy profesor podawał podstawy istnienia zasady równouprawnienia w ramach katolickiej koncepcji relacji Kościół-państwo przed Soborem Watykańskim II. Kolejno wskazywał na podstawy jej istnienia w ramach zasady poszanowania społeczeństwa pluralistycznego według katolickiej koncepcji relacji Kościół-państwo w nauczaniu *Vaticanum II*. W dalszej kolejności ks. Sitarz wskazywał na podstawy aksjologiczne i prawne zasady równouprawnienia oraz na podmioty, których dotyczy ta zasada. Wnioskując prelegent stwierdził, że zasada równouprawnienia oznacza, że kościoły i inne związki wyznaniowe mają być traktowane przez prawo identycznie wszędzie tam, gdzie każdy z nich w identycznym stopniu wyposażony jest w pewną cechę relewantną, jak również ze względu na tę cechę, a tam, gdzie między podmiotami, czyli kościołami i innymi związkami wyznaniowymi, zachodzą różnice, należy każdy z nich potraktować w sposób odmienny i zawsze odpowiednio do tego zróżnicowany.

Następny referat wygłosił dr hab. Dariusz Dudek, prof. KUL, pt. „Zasada bezstronności władz publicznych względem przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych z zapewnieniem prawa do uzewnętrzniania ich w życiu publicznym”. Prelegent stwierdził, że przedmiot jego wystąpienia posiada zróżnicowaną merytorycznie literaturę naukową, ale będzie próbował autorsko spojrzeć na wybrane, najważniejsze kwestie, w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie o istotę i konsekwencje zasady bezstronności w ujęciu polskiej Konstytucji. Zdaniem D. Dudka prawnik nie może bezradnie wykluczać możliwości pogodzenia wymogu bezstronności ze stanowczym i jednoznacznym występowaniem przeciwko określonym zjawiskom negatywnym, czyli oznaczającym kolizję, naruszenie pewnych dóbr, jak aborcja, operacje na genotypie ludzkim, czy zapłodnienie *in vitro*. Prelegent kończąc zadał pytanie, jak powinno zachować się wobec tych zjawisk negatywnych państwo, władze publiczne, w tym władza prawodawcza. Odpo-

wiadając stwierdził, że pewne jest, że zachowanie ich nie może być neutralne, ponieważ byłoby nonsensem prawnym i etycznym samobójstwem, a nie wyrazem bezstronności.

Jako ostatni w tej sesji zabrał głos ks. dr hab. Piotr Stanisław, prof. KUL, dziekan WPPKiA KUL. Prelegent przedstawił zagadnienie pt. „Konstytucyjne zasady określające relacje państwa z Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi: autonomia i niezależność oraz współdziałanie”. W referacie ks. P. Stanisław ukazał genezę art. 25 ust. 3 Konstytucji RP. Kolejno wskazał na istotę i zakres autonomii i niezależności kościołów i innych związków wyznaniowych. W dalszej części wystąpienia poruszył temat współdziałania państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi. Jak mówił, upłynęło osiemnaście lat od uchwalenia Konstytucji RP, co przyczyniło się do uspokojenia sporów na temat właściwości i adekwatności formuł zastosowanych w art. 25 ust. 3. Pozwala to skupić się na szczegółowej wykładni tego przepisu i dążeniu do precyzyjnego ustalenia jego konsekwencji. Kończąc stwierdził, że stosujący prawo powinni być bardziej wrażliwi na wymowę norm konstytucyjnych.

Ostatniej sesji przewodniczył ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut (UPJPII). W tej części wygłoszono trzy referaty. Jako pierwszy wystąpił ks. prof. dr hab. Piotr Mazurkiewicz (UKSW) z referatem pt. „Polityka niedyskryminacji w kontekście Unii Europejskiej”. Prelegent zaczął od etymologii słowa „dyskryminacja”. W dalszej części mówił o zasadzie niedyskryminacji w dokumentach nauki społecznej Kościoła. W tym miejscu odwoływał się do nauki Soboru Watykańskiego II, ale również powoływał się na teksty papieża Pawła VI czy Jana Pawła II. Kolejno P. Mazurkiewicz mówił o europejskiej polityce niedyskryminacji. Odwoływał się do prawa traktatowego Unii Europejskiej, Karty Praw Podstawowych oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W dalszej kolejności prelegent ukazał problemy z unijną polityką niedyskryminacji. Stwierdził, że wątpliwości wobec unijnej polityki niedyskryminacji zaczęły narastać wraz z pojawieniem się w Traktacie Amsterdamskim art. 13 (TFUE art. 19) i tworzenie na jego podstawie drugiej generacji unijnych praw antidyskryminacyjnych. Kończąc stwierdził, że Kościół powinien zatroszczyć się o powrót do koncepcji równości i niedyskryminacji opartych na poprawnej antropologii.

Kolejnym prelegentem był ks. prof. R. Sztynchmiller (UWM), wygłosił referat pt. „Ochrona prawa małżeństwa w kontekście ideologii *gender*”. Profesor zaczął od znaczenia małżeństwa i rodziny w prawie polskim. Kolejno wyjaśnił istotę *gender* wskazując również na genezę i rozwój tej ideologii. W swoim wystąpieniu R. Sztynchmiller przedstawił stanowisko Kościoła wobec ideologii *gender*, wskazując m.in. na słowa papieża Jana Pawła II dotyczące pojęcia rodziny, czy kard. Zenona Grocholewskiego, który wprost powiedział, że ideologia *gender* to zło, któremu należy się przeciwstawić. Kończąc, prelegent wskazywał na konieczność intensywniejszej ochrony praw małżeństwa i rodziny.

Jako ostatni wystąpił dr Michał Poniatowski (UKSW); tytuł jego wystąpienia to: „Współdziałanie między państwem a Kościołem na rzecz ubogich”. Prelegent mówił, że wspólnym celem współdziałania państwa i Kościoła jest dobro wspólne i dobro człowieka, w tym szczególnie osób ubogich. Zdaniem M. Poniatowskiego zasada współdziałania Kościoła i państwa dla dobra wspólnego należy do podstawowych zasad ustrojowych. Ma ona szczególne znaczenie dla osób ubogich, których w Polsce jest aż 2,69 mln. Ubóstwo nie jest czymś abstrakcyjnym, jest realnym problemem. Doktor wskazał, że uzyskanie publicznych źródeł finansowania w zakresie niesienia pomocy osobom ubogim wymaga podjęcia szeregu działań wymagających specjalistycznej wiedzy, stwierdził, że kościelne osoby prawne powinny posiadać wykwalifikowaną kadrę prawną i księgową zdolną do podejmowania konkurencji przy kolejnych otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez organy administracji publicznej.

Zamknięcia obrad dokonał ks. J. Krukowski. Wskazał on, że współdziałanie Kościoła i państwa jest niezbędne, a celem tego działania jest poszanowanie wartości chrześcijańskich, które dzielą się na wartości uniwersalne i specyficznie chrześcijańskie. Zachęcał do zapoznania się z całym artykułami, które zostały opublikowane w pracy zbiorowej pt. „Katolickie zasady relacji państwo-Kościół a prawo polskie”. Ks. Prof. podziękował organizatorom, prowadzącym poszczególne sesje, prelegentom oraz wszystkim, którzy wysłuchiwali referatów. Na koniec zaapelował, żeby wyciągnąć odpowiednie wnioski z wysłuchanych wystąpień.